

جامعه‌شناسی طلاق

دکتر محسن نیازی - دکتر فریبرز صدیقی ارفعی

(اعضاء هیئت علمی دانشگاه کاشان)

سرشناسه: نیازی، محسن، ۱۳۴۴
عنوان و نام پدیدآور: جامعه‌شناسی طلاق / محسن نیازی، فریبرز صدیقی ارفعی..
مشخصات نشر: تهران: سخنوران، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۱۸۴ ص.:
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۵۰-۳۹-۰
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه
موضوع: طلاق، طلاق (فقه) - طلاق -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
شناسه افزوده: صدیقی ارفعی، فریبرز ۱۳۴۷
رده‌بندی کنگره: HQ۸۱۹/ن ج۹ ۲ ۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی: ۳۰۶/۸۹
شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۷۳۹۹۰

انتشارات سخنوران
تلفن: ۰۹۱۳۴۰۵۵۳۱۱ - ۶۶۴۷۶۳۰۶ - ۰۹۱۳۴۶۱۶۶۱۳
پست الکترونیکی: sokhanvaran_pub@yahoo.com

جامعه‌شناسی طلاق

تألیف: دکتر محسن نیازی - فریبرز صدیقی ارفعی
ویراستار: ربابه زمانی
ناظر فنی: مهدی محمودی
ناشر: سخنوران
طرح جلد: احمد شهبازی
چاپ، لیتوگرافی و صحافی: فرسیما
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۷۶۳۰۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

- فهرست مطالب -

۱	پیش‌گفتار.....
---	----------------

۱

کلیات

۶	مقدمه.....
۶	تعریف طلاق.....
۷	ابعاد و جنبه‌های طلاق.....
۹	تاریخچه طلاق.....
۱۰	تاریخچه طلاق در جوامع قدیم.....
۱۱	طلاق در جوامع سنتی.....
۱۲	طلاق در کشورهای صنعتی.....
۱۴	طلاق در ایران.....
۱۶	طلاق در جامعه روستایی و شهری.....
۱۸	شهرنشینی و طلاق.....
۱۹	الف: در جامعه‌ای پدر سر یا ارزشهای مردانه.....
۱۹	ب: در جامعه‌ای برابر یافته.....

۲

طلاق از دیدگاه ادیان

۲۲	مقدمه.....
۲۲	طلاق در دین زرتشت.....
۲۳	الف: برای زن.....
۲۴	ب: برای مرد.....
۲۴	طلاق در دین یهود.....
۲۵	طلاق در مسیحیت.....
۲۷	طلاق در دین اسلام.....
۳۰	آیات طلاق.....
۳۰	شرایط طلاق در اسلام.....

۳۱	انواع طلاق در اسلام.....
۳۱	ضرورت تشریع طلاق در اسلام.....

۳

طلاق در قوانین کشورها

۳۴	مقدمه.....
۳۴	طلاق در ایران و قانون مدنی.....
۳۸	طلاق در قوانین دیگر کشورها.....
۳۸	۱. کشورهای اسلامی.....
۴۰	۲. کشورهای اروپایی.....
۴۵	سایر کشورها.....

۴

دیدگاه‌ها و نظریه‌ها

۵۰	مقدمه.....
۵۱	الف. تبیین جامعه‌شناختی مسئله طلاق.....
۵۲	۱. تئوری‌های کلان.....
۶۷	۲. تئوری‌های خرد.....
۷۰	ب. دیدگاه‌های روان‌شناختی.....
۷۳	ج. نظریات روان‌شناختی - جامعه‌شناختی فرایند طلاق.....

عوامل اجتماعی طلاق

۸۰	مقدمه.....
۸۰	طلاق و سستی روابط اجتماعی.....
۸۰	وجدان جمعی و طلاق.....
۸۲	عدم بلوغ روانی و اجتماعی، زودرسی ازدواج و طلاق.....
۸۷	مسائل اقتصادی و طلاق.....
۸۸	فشربندی اجتماعی و طلاق.....
۹۲	خشونت علیه زنان.....
۹۲	الف. خشونت روانی.....
۹۲	ب. خشونت اقتصادی.....
۹۲	ج. خشونت فیزیکی.....

۶

طلاق توافقی

مقدمه	۱۰۲
طلاق توافقی	۱۰۲
ماهیت طلاق توافقی	۱۰۲
تمیز عقود و ایقاعات	۱۰۳
ماهیت طلاق	۱۰۴
ماهیت خلع و مبارات	۱۰۵
تمیز طلاق توافقی و خلع و مبارات	۱۰۷
الحاق طلاق توافقی به اصل رجعی بودن طلاق	۱۰۸
علل و عوامل بروز طلاق توافقی	۱۰۹
الف. علل و عوامل مربوط به خانواده عبارتند از:	۱۱۱
ب. علل و عوامل مربوط به جامعه عبارتند از:	۱۱۴
دیدگاههای پیرامون طلاق توافقی	۱۱۵
دیدگاه ۱. طلاق باید به صورت توافقی انجام شود.	۱۱۵
دیدگاه ۲. طلاق توافقی برای جلوگیری از سوء استفاده مرد از حق خویش است.	۱۱۵
دیدگاه ۳. طلاق توافقی به لحاظ اقتصادی و روحی - روانی به سود زن است.	۱۱۷
دیدگاه ۴. افزایش سطح آگاهی و دانش زنان	۱۱۸
دیدگاه ۵. طلاق توافقی نوعی مبادله	۱۲۰
دیدگاه ۶. رابطه‌ی صنعت و طلاق	۱۲۱
معایب و مزایای طلاق توافقی	۱۲۳
الف. مزایای طلاق توافقی	۱۲۵
ب. معایب طلاق توافقی	۱۲۶

۷

تبیین آثار و عواقب طلاق

مقدمه	۱۳۲
الف. پیامدهای کلی طلاق	۱۳۳
بحران هویت	۱۳۳
۱. مشکلات تعامل اجتماعی	۱۳۵

۱۳۷	۲. فقر و مشکلات اقتصادی
۱۳۷	۳. مشکلات عاطفی
۱۳۸	۵. خودکشی
۱۳۹	ب. آثار طلاق بر زنان مطلقه
۱۳۹	۱. ترس از آینده
۱۴۰	۲. احساس گناه
۱۴۰	۳. احساس تنهایی
۱۴۰	۴. مشکلات روحی و جسمی
۱۴۱	۵. مشکل دوگانگی نقش
۱۴۱	۶. مشکلات اقتصادی
۱۴۱	۷. انزوای اجتماعی و اختلال در هویت اجتماعی
۱۴۲	۸. کاهش فرصتهای ازدواج
۱۴۳	۹. ارتکاب به جرم و بزهکاری
۱۴۳	۱۰. کاهش رضایت از زندگی
۱۴۴	ج. آثار طلاق بر فرزندان
۱۶۰	د. تأثیر طلاق بر سایر اعضای خانواده
۱۶۰	۱. ایجاد خانواده اضطراری
۱۶۰	۲. برهم خوردن تعادل روحی و روانی اعضا خانواده
۱۶۰	۳. تقسیم کار مجدد در خانواده
۱۶۱	۴. مشکلات ازدواج سایر اعضای خانواده
۱۶۱	۵. طرد اجتماعی اعضای خانواده

راهکارها

۱۶۴	مقدمه
۱۶۷	چند پیشنهاد در راه وضع قوانین مرتبط با طلاق
۱۶۷	پذیرش دوران جدایی
۱۶۸	تجزیه‌ی تنهایی و تبلور ابعاد مثبت
۱۶۸	تحرك عناصر انسانی بازگشت
۱۶۸	پذیرش دیرکرد قانونی و تعقد
۱۶۹	نمایه‌ها
۱۸۱	فهرست منابع

پیش‌گفتار

طلاق در جامعه تصویری ویژه دارد و این قاعده‌ی طبیعی تمام پدیده‌های حیات انسان است. از یک جهت، مطالعه‌ی طلاق در زمره سخت‌ترین مطالعات اجتماعی است، زیرا با حریم خصوصی زندگی انسان‌ها سر و کار داشته و عواقب آن جزء پیچیده‌ترین، کیفی‌ترین و ناپیداترین عوامل روانی و اجتماعی به شمار می‌آیند؛ از سوی دیگر، طلاق آفتی اجتماعی است و هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند به آن بی‌توجه بماند. هر چند نمی‌توان تصور کرد که تمام ارتباطات انسانی بر جای مانده و هرگز هیچ ارتباطی آسیب نبیند، اما جامعه باید در اندیشه‌ی کاستن از تعداد طلاق باشد. همچنان‌که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «أبغضُ الأشياءِ عندی الطلاق» یعنی مقبوض‌ترین امور نزد من طلاق است.

اگر جامعه‌ای به سوی افزایش طلاق رود، بی‌هیچ شبهه در آستانه‌ی بحران قرار دارد. بدین ترتیب می‌توان میزان طلاق را یکی از نشانه‌های اساسی سلامت یا بیماری جامعه دانست.

طلاق از مهم‌ترین پدیده‌های حیات انسانی و دارای ابعاد متعددی در جامعه‌ی انسانی است. همچنین، طلاق در زمره‌ی غم‌انگیزترین پدیده‌های اجتماعی قرار گرفته، و در جامعه آثار شومی بر جای می‌گذارد، می‌توان گفت هیچ‌گاه مطالعه‌ی آسیب‌شناسی اجتماعی، انحرافات اجتماعی و بزهکاری اجتماعی بدون شناسایی طلاق صورت‌پذیر نیست.

پدیده‌ی طلاق، در جامعه‌ی امروز یکی از آسیب‌های اجتماعی مطرح است، این امر ریشه در تغییر و تحولات گوناگون فرهنگی، اجتماعی، زیستی و... دارد که با پیچیده‌تر شدن زندگی امروز سطح آن نیز شدت یافته است؛ برخلاف این‌که طلاق در گذشته نزد مردم، یک امر مذموم، قبیح و در عین حال وحشت‌آور تلقی می‌شد، امروزه می‌بینیم که طلاق، ابزار رایجی شده است که به مدد

آن، افراد خود را از وضعیت موجود رها می‌کنند؛ به طوری که نسل امروز ما نسبت به گذشته از پدیده‌ی طلاق، وحشت و اضطراب خاصی به خود راه نمی‌دهد و این امر در حال جا افتادن در جامعه است.

مطالعه‌ی علل طلاق که در روند طلاق منعکس است، نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد، هر یک از علت‌ها، به تنهایی انگیزه‌ی طلاق نبوده و چه بسا بسیاری، خود معلول علل دیگر هستند. برای مثال نداشتن توافق اخلاقی، خود موضوع پیچیده و قابل توجهی است. این عامل را می‌توان ناشی از عوامل دیگر مانند اختلاف سطح سواد و فرهنگ زوجین با یکدیگر، نداشتن امکانات مالی، اختلاف سلیقه در مسائل مختلف و مانند آن دانست. علاوه بر آن، می‌توان پذیرفت طلاق در جایی بیشتر رخ می‌دهد که روابط انسان‌ها دچار بحران شده باشد. در جامعه‌ای کوچک که روابط انسان‌ها، عمقی، پایدار و دارای امتداد تاریخی است به یقین طلاق کمتر رخ می‌دهد. باز آنجا که در حیات انسانی، لذت‌گرایی و سوداندیشی کمتر جای معنویت و انسانیت را گرفته باشد، پدیده‌ی طلاق کمتر پیش می‌آید. بدین ترتیب، با سالم‌سازی روابط انسانی، و آموزش انسانی می‌توان از میزان طلاق کاست.

این نوشتار در هشت فصل تدوین گردیده است؛ فصل اول، مفهوم طلاق و ابعاد آن تشریح گردیده و به تاریخچه‌ی طلاق در جوامع قدیم، کشورهای سنتی و کشورهای صنعتی پرداخته شده است. فصل دوم، طلاق از دیدگاه ادیان به ویژه در ادیان زردشت، یهود، مسیحیت و اسلام توضیح داده شده است. در فصل سوم، طلاق در قوانین کشورهای مورد بحث قرار گرفته است. در این ارتباط، ابتدا طلاق در قانون مدنی ایران و پس از آن، طلاق در قوانین کشورهای اسلامی، کشورهای اروپایی و سایر کشورها بررسی شده است.

در فصل چهارم، دیدگاه‌ها و نظریه‌های جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و روان‌شناختی-جامعه‌شناختی در تبیین پدیده‌ی طلاق ارایه گردیده است. در فصل پنجم، مهم‌ترین علل و عوامل مؤثر بر طلاق تشریح گردیده است. با توجه به گسترش روزافزون پدیده طلاق توافقی در شرایط فعلی، فصل ششم این مجموعه به ارایه‌ی مباحث مربوط به ماهیت، عوامل و دیدگاه‌های پیرامون طلاق توافقی پرداخته است. در فصل هفتم پیامدها، نتایج، آثار و عواقب پدیده‌ی طلاق بر افراد و به ویژه بر زنان مطلقه، کودکان طلاق و سایر اعضای خانواده مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش

پایانی به اختصار برخی از راهکارهای پیشگیری از ناسازگاری خانوادگی و طلاق بیان شده است. در پایان، مؤلفان بر خود لازم می‌دانند از تمامی محققان و نویسندگان گرانقدری که اسامی آنان در فهرست کتاب‌شناسی ذکر شده است، دانشجویان کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی که در تدوین فصل طلاق توافقی با ما همکاری نمودند و نیز تلاش‌های بسیار ارزشمند خالیم‌ها فهمیه استرکی، الهام شفایی‌مقدم، محبوبه وزیری‌نژاد که در تدوین این مجموعه تلاش وافر نموده‌اند تشکر و قدردانی نماییم.

امید است اساتید، پژوهشگران، دانشجویان و سایر مخاطبان محترم با نقد عالمانه خود بر غنای چاپ بعدی این کتاب بیفزایند.

محسن نیازی - فریبرز صدیق‌ارفعی

۱۳۹۰